

Рецензия

От проф. д-р Венетка Иванова Кацарска, гост - преп. в Тракийски Университет, Педагогически факултет, гр. Стара Загора

ОТНОСНО: дисертационен труд и представени материали на **Румяна Йорданова Василева** за присъждане на образователната и научна степен „Доктор” в област на висше образование 1. Педагогически науки, Професионално направление 1.2. Педагогика (Специална педагогика – Слухово-речева рехабилитация)

Тема на дисертацията: „Динамика на слуховия гнозис след кохлеарна имплантация”

Научен ръководител: Проф. д-р Цанка Попзлатева

Настоящата рецензия е изготвена на базата на представените материали:

- дисертационен труд с посочената по-горе тема
- автореферат на труда
- списък от единадесет публикации и 23 доклада, свързани с темата на дисертационния труд и в съответствие с изискванията, които се предявяват у нас към разработки за присъждането на образователната и научна степен „Доктор”.

Общо представяне на и актуалност на изследването

Румяна Йорданова Василева има завършено висше образование, подходящо както за практикуване на професията слухово-речев рехабилитатор, така и за осъществяване на предприетото дисертационно изследване. Високо оценявам богатия ѝ практически опит, натрупан в качеството на слухово-речев рехабилитатор на деца и ученици със слухови нарушения и особено – работата ѝ с такива с кохлеарна имплантация.

Дисертационният труд, разработен от Румяна Йорданова Василева под научното ръководство на проф. д-р Цанка Попзлатева – преп. в СУ „Св. Кл.Охридски”, включва 237 страници, от тях 217 – основен текст, структуриран във Въведение, три глави, Заключение, научни приноси, Списък на публикациите, Библиография и Приложения. Съдържанието е много добре илюстрирано – включва 76 таблици, 57 фигури, 1 схема и 12 изображения. Те не само добре илюстрират анализа на получените резултати, но и съществено допринасят за отличното обосноваване на изводите.

Оценявам положително уменията на докторантката да структурира съдържанието на дисертацията си в три глави. Би могло в третата глава да се избегне излишното, по мое мнение сегментиране (тя съдържа 52 отделни части).

Избраната от докторантката и нейния научен ръководител – проф.д-р Ц.Попзлатева тема: „Динамика на слуховия гнозис след кохлеарна имплантация” (КИ) е актуална, а разработването ѝ – навременно. Самата докторантка с основание отбелязва: „Актуалността на проведеното изследване се свързва с подчертаната необходимост от разработване на сурдопедагогични методи, съчетаващи различни подходи за развитие на слуховия гнозис при предлингвално глухи деца след кохлеарна имплантация”.

Концепция на изследването

Предприетото от докторант Румяна Василева под научното ръководство на проф. д-р Ц. Попзлатева експериментално изследване е базирано на ясна концепция. След избора на темата и главната насоченост на изследването, очертаването на основната цел и свързаните с нея задачи, както и на останалите компоненти на концепцията е улеснено. Основната цел на изследването – „Да бъде проследена динамиката на слухово-речевия гнозис след кохлеарна имплантация на деца и ученици с предлингвална глухота под влияние на констелация от общи и специфични фактори в тяхното развитие” е ясно формулирана. Успешно е извършено и декомпозирането ѝ в осемте основни задачи за нейното постигане. Като особено важна задача бих искала да открия третата, чиято същност е да се извърши проследяване с периодично измерване на промените в слуховия гнозис в рамките на четиригодишен постоперативен период (слухова възраст) с всички деца от извадката. Продължителността на това проследяване оценявам високо с оглед на получаването на резултати, чрез които не се регистрира само моментно състояние, а се следи развитието на важни процеси. Издигнатите пет хипотези са важни за доказване или отхвърляне предположения и са в съответствие с темата и главната цел на изследването.

Теоретична част на изследването

Теоретичната част на изследването е представена основно в първата глава и частично – във втората. Би могло частта, отнасяща се до представянето на основни понятия във втората глава, с които се оперира в

дисертационния труд (слухов гнозис, слухови агнозии, гнозисни процеси, слухова перцепция и др.), представени във втората глава да бъде включена в първата.

Още в първа глава, може да се открие висока изследователска стойност. В нея компетентно са анализирани и описани достиженията по три, важни за разработваната от докторантката Румяна Василева тема въпроси – Динамиката на слуховия гнозис в детското развитие, Фактори за развитие и формиране на слухов гнозис при деца с увреден слух (Би било по-уместно този раздел да се формулира като: „Фактори за формиране и развитие на слухов гнозис при деца с увреден слух”) и Емпирични изследвания върху ефективността на кохлеарната имплантация. В теоретичната част докторантката Румяна Василева манифестира познаване на проблематиката, прави задълбочен анализ на достигнатото в науката като разглежда последното от гледна точка на темата на предприятието от нея изследване. Важен акцент е поставен върху факторите за формиране и развитие на слухов гнозис при деца с увреден слух. Този въпрос е разработен подробно и със задълбочена теоретическа обосновка. Споделя се важен извод относно предположението, че основният източник на вариации в развитието на лицата след кохлеарна имплантация се крие в сложните нервни и когнитивни операции за обработка на информацията, която кохлеарният имплант доставя.

За целите на теоретичния анализ са използван значителен библиографски ресурс - общо 307 източника, от които 110 на кирилица и 297 на латиница, а теоретичният анализ заема 76 страници от десертационния труд. Представянето на тези на чужди и български автори, както и цитирането на техните трудове като цяло намирам за компетентно и коректно. Придружаващите текста изображения на съвременните технически средства за изграждането на слухово-речевите умения са подходящи и полезни за широк кръг ползватели. Показани са и

източниците, от които са взети. Намирам теоретичната част на изследването за солидна база за предприемане на експерименталното изследване.

Експериментално изследване и интерпретация на резултатите

Докторантката е реализирала представително експерименталното изследване, което намирам за частта с най-висока стойност в рецензираната докторската дисертация.

Целенасочено е осъществена проверка на валидност, надеждност и извеждане на нормативи за тестовите задачи за слухов гнозис, проследено е влиянието на слуховия опит за изграждани на гнозисни функции в слухова модалност след кохлеарна имплантация в детско-юношеска възраст, влиянието на слуховия опит преди КИ върху динамиката на слуховия гнозис, влиянието на специфични за глухотата биологични фактори върху слуховите умения, а също и социално-педагогическите фактори и динамиката на слуховия гнозис.

Убедително се доказва наличието на някои по-бързи и други –по-плавни промени в динамиката на развитието на слухово-речеви гнозисни умения с увеличаването на слуховия опит и под влияние на редица фактори и особено на продължителността на слуховата депривация, слуховия опит преди КИ, етиологията на глухотата, семейната среда и др. Авторката не само умело интерпретира получените данни, но и ги използва за да подчертае необходимостта от умело прилагане на традиционни подходи и методи за рехабилитация и съчетаването им с нови форми, методи и прийоми, в зависимост от състоянието и нуждите на детето. Тя пледира за вземане под внимание на всички положително влияещи фактори, които могат да осигурят максимално бързо развитие на детето, както и подбор на съответните подходи и методи. В това

отношение докторантката компетентно и с добра аргументация насочва погледа към ангажираността на семейството, към целенасочеността на слухово-речевата рехабилитация и използването на придобития слухов опит преди КИ, избягването на продължителна слухова депривация и др. Отбелязва и не много същественото влияние на други фактори (напр. латерализацията на хирургичната интервенция).

Изводите логично произтичат от изследването и са в релация с главната изследователска цел, задачите и хипотезите.

Положително оценявам съпоставянето на резултатите с тези на други чуждестранни изследователи, осъществили по-ранни изследвания.

Добро впечатление прави използваният език и стил при описанието на труда, както и богатото визуализиране на резултатите чрез множеството таблици, фигури и изображения.

Като цяло в теоретико-емпиричното проучване са използвани подходящи методи. Проверени са поставените хипотези и са направени логично обосновани изводи. Демонстрирани са компетентности за планиране, организиране, провеждане, анализиране и коментиране на получените резултати, извеждане на съществени изводи и описание на цялостното изследване. Стойността на труда значително нараства предвид времето за осъществяването на изследването, броя на изследваните лица и несъмнено - богатия опит на Румяна Василева от работата ѝ с деца с КИ.

Автореферат и публикации

Авторефератът е разработен на 65 страници. Неговата структура и съдържание са в съответствие с дисертационния труд. Текстът и визуализиращите го таблици и фигури позволяват на интересуващите се от разработваната тема в по-лаконичен вид да се запознаят с всички важни аспекти на изследването.

Всички публикации са свързани с темата на дисертационния труд. От общо 11 публикации 7 са самостоятелни, 4 – в съавторство. Една от самостоятелните публикации е на чужд език. Една от останалите 4, подготвени в съавторство, също е на чужд език. Положително оценявам стремежа на докторантката да запознае и българските и чуждестранните специалисти с важни аспекти от дейността, свързана с деца с кохлеарна имплантация. Публикациите са адресирани към родители, учители, логопеди и слухово-речеви рехабилитатори. Разширяването на кръга от ползватели на тези материали оценявам високо, предвид отношението на всички тези групи към сложните въпроси на рехабилитацията след кохлеарна имплантация.

Списъкът на докладите, с които докторантката е участвала на научни форуми включва 23 заглавия. Заслужава да се отбележи, че докладите са изнесени по време на международни научно-практически форуми. Темите са пряко свързани с дисертационния труд.

Намирам, че публикуваните статии и изнесени доклади са разработени компетентно, а техният брой далеч надхвърля минималните изисквания за присъждане на научната степен „Доктор”.

Приноси

В резултат на предприетото изследване от докторантката **Румяна Йорданова Василева** под научното ръководство на **проф. д-р Ц.Попзлатева** са направени съществени научно-теоретични, методологични и практико-приложни приноси. Самооценката за тях на докторант Василева намирам за адекватна. Потвърждавам изцяло формулираните от нея приноси.

Като оценявам високо направените важни приносни моменти и особено – предложените нови и гъвкави стратегии за работа върху слуховото и речево развитие на децата след КИ изразявам мнение, че

приносите не само могат да се оценят като иновативни резултати и да се отнасят към настоящата теория и практика по Слухово-речевата рехабилитация, но и да имат важно значение за бъдещето. Те могат да послужат за база за нови изследвания и създаването на нови иновативни и ефективни стратегии и модели а оттам – и върху подобряването на цялостното им развитие и качество на живот. Затова в последиците за бъдещето виждам предимно значението на направените приноси от докторант **Румяна Йорданова Василева**.

Критични бележки препоръки

Позволявам си да направя бележки относно структурата на дисертационния труд. Според мен би било по-добре някои части в третата глава да бъдат обединени и така да се постигне структура на по-обобщено ниво.

Добре би било да се оперира с едно и също название на разглежданата микроструктура на Специалната педагогика. Например, в Увода на дисертацията, а също и на други места в текста се използва „Сурдопедагогика” (съответно и „сурдопедагогични методи”), а на други места - Слухово-речева рехабилитация. Известно е, че между тях има различия.

Имам и въпрос към докторантката:

Кои са доказателствата за твърдението Ви в Увода и на дисертацията и на автореферата: „Кохлеарната имплантация /КИ/ е нов метод, чрез който се възстановява слуховия вход при периферна невросензорна глухота и той провокира една **непозната за науката реалност**”?

Заключение:

Давам своя положителен вот за присъждането на Румяна Йорданова Василева образователната и научна степен „Доктор” в област на висше образование 1. Педагогически науки, Професионално направление 1.2. Педагогика, научна специалност Специална педагогика (Слухово-речева рехабилитация). По-важните основания за това са:

1. Румяна Йорданова Василева е от малкото специалисти, които имат необходимата подготовка и всеотдайно работят с деца с кохлеарна имплантация в продължение на много години. Натрупаният опит и позволява компетентно да разработва теми, свързани с този съвременен метод на слухопротезиране.
2. Съответствие на процедурата със съществуващите нормативни документи.
3. Притежаваните умения за компетентен теоретичен анализ на достигнатото в разглежданата област.
4. Направените съществени приноси в резултат на дисертационното изследване
5. Значението на тези приноси не само за настоящето, но и за бъдещето.
6. Широкото популяризиране на достиженията на докторантката чрез статии и доклади на български и чужд език.
7. Цялостното израстване на докторантката, под ръководството на нейния научен ръководител до нивото на успешен млад изследовател.

София, 17.06. 2018г.

Подпис:

(Проф. д-р Венетка Ив. Кацарска)